

ERGENLERDE AKRAN BASKISI, BENLİK SAYGISI VE ALKOL KULLANIMI ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

Ayşin SATAN*

ÖZET

Araştırmanın amacı, İstanbul Tuzla ilçesindeki lise öğrencileri arasındaki Akran Baskısı, Benlik Saygısı ve alkol kullanım arasındaki ilişki araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda Tuzla’da 2010 yılının Ekim ve Kasım aylarında 129 lise 11. sınıf öğrencisine Akran Baskısı, Benlik Saygısı ölçeği kullanılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %31’i kız öğrenci, %69’unu da erkek öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma sonucuna göre akran baskı düzeyi arttıkça benlik saygısı düzeyinin azaldığı bulunmuştur. Aynı zamanda öğrencilerin alkol alıp almadıklarına göre akran baskısı ve benlik saygısı düzeyleri incelenmiştir. Araştırmada alkol almayan öğrenciler %64, alkol alan öğrenciler ise %36 olarak tespit edilmiştir. Alkol alan öğrencilerin akran baskısı düzeyi yüksek, benlik saygıları düşük çıkmıştır.

Anahtar sözcükler: Akran baskısı, benlik saygısı, alkol alma.

THE RELATIONSHIP OF BETWEEN PEER PRESSURE SELF-ESTEEM AND ALCOHOL USE AMONG ADOLESCENTS

ABSTRACT

This study investigates the relationships between peer pressure, self-esteem and alcohol use of high school students in Tuzla, Istanbul. In this study the scales of peer pressure and self-esteem were used for eleven grade students (n=129). The ratio of girls is 31% and the ratio of boys is 69%. According to the findings of the research, as the degree of peer pressure increases, the degree of self-esteem decreases. The ratio of students using alcohol is 64% and none-user is 36%. The students using alcohol have higher degree of peer pressure and lower degree of self-esteem.

Key words: Peer pressure, self-esteem, alcohol use

* Dr., Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışma Ana Bilim Dalı

Ergenlik, bedensel, bilişsel, ruhsal ve sosyal alanlarda gelişimsel sorunların yaşandığı bir dönemdir. Genel olarak 12-21 yaş arası ergenlik dönemi olarak kabul görürken, İlk ergenlikte (12-15yaşlar) ilişkiler geniş ölçüde aynı cinsten kişilerle. 15-17 yaş arası orta ergenlik döneminde ise bedensel gelişim büyük ölçüde tamamlanmış olup daha çok ruhsal alandaki gelişimsel sorunlar önem kazanmıştır. İleri ergenlikte (16-20 yaşlar) ilişkiler artan sayıda karşı cinsten kişileri içermeye başlar (Gander ve Gardiner, 1998). Birleşmiş Milletler ergeni öğrenim gören, hayatını kazanmak için çalışmayan ve ayrı bir konutu bulunmayan kişi olarak tanımlamaktadır.

Ergenlik döneminin rahat atlatılabilmesi ve bu dönemin sorunlarıyla baş edebilme birçok faktöre bağlıdır. Bu faktörlerin en önemlilerinden biri akran ilişkileridir. Çocuk, aile çemberi içinde akranlarının bulunduğu dünyaya yöneldikçe, akranlarıyla birlikte olmaktan daha çok doyum sağlamayı öğrenir. Akran grubu giderek davranış ve tavırları üzerinde etkisini gösterecek ve ailenin yerini alacaktır (Alisinanoğlu, 2002;Yavuzer, 2000).

Akran grubu, küçük, kapalı ve yakın arkadaşlığa dayanan gruptur; genellikle iki ya da üç kişiden oluşur. Kimin arkadaş olacağını çeşitli etkenler belirler. Çocuklukta ve ilk ergenlikte kişi arkadaşlarını çoğu zaman yakınlarında yaşayan ve birbirini uzun zamandır tanıyan kişilerden seçer. Ancak, ortaokuldan liseye doğru ilerledikçe genellikle okul değiştirilir ve bu da grubun daha farklı kişilerden oluşmasına yol açar; arkadaşlık daha fazla benzer ya da tamamlayıcı ilgilere ve kişiliklere dayanmaya başlar (Gander ve Gardiner, 1998).

Ergenler için akranları ve akranlarının kendisi için ne düşündüğü çok önemlidir. Akran gruplarının kendi aralarında yazısız kuralları vardır. Kurallarına uyan bireyleri gruplarına alırlar. Her ergen bir akran grubunda olmak ister. Akranları arasında kabul görmek, arkadaşlık, işbirliği ve liderlik yeteneklerini geliştirmek, ergenlik döneminin önemli gelişim görevlerinden birisidir. Bu gelişim görevlerinin zamanında yerine getirilmesi kişinin çevresiyle uyumlu ilişkiler kurmasına yardımcı olurken, başarısız olan gelişim görevi ise kişiliğin uyumunda bir sorun ve güvensizlik kaynağı oluşturmaktadır. Bu görevlerin zamanında kazanılmasında ise, kişinin kendi benliğine karşı geliştirdiği güven ve saygı etkilidir (Kılıççı, 1999).

Benlik saygısı bireyin psikolojik açıdan etkin olmasını sağlayıcı temel belirleyicilerden biridir. Benlik kavramının beğenilip, benimsenmesi benlik saygısını oluşturur. Benlik saygısı ile ilgili literatürler incelendiğinde, bulgular benlik saygısının özellikle ergenlik dönemi için önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Benlik saygısı, bireyin toplum içindeki davranışlarını etkileyen olaylar karşısında vereceği tepkileri belirleyen önemli bir yapılandırıcıdır. Çevresi tarafından kabul edilen ve onaylanan bireyin benlik saygısının gelişeceği beklenir. Fakat çevreye karşı aşırı bağımlılık, benlik saygısının derinden zedelenmesine de neden olabilir (Ausubel,2002).

Arkadaş grubuna dahil olamamanın ve yalnızlık duygusunun gencin benlik saygısını olumsuz etkileyebileceği düşünülebilir. Ergenlik döneminde, arkadaş kabulü önemli görünmekle birlikte, gencin tümüyle akran grubunun kontrolüne girmesi de gencin akran baskısına uğramasına yol açabilir. Benlik saygısı düşük olan ergenlerin kendilerini

çevrelerine karşı olumlu ve yeterli olarak gösterme ihtiyacının, onların akran grubunun kontrolüne girerek, akran baskısına uğramalarına yol açabileceği düşünülebilir. Bireyin içinde bulunduğu yaş gruplarının, aktivitelerinde herhangi bir şey yapması için bireye ısrar etmesi ve onu cesaretlendirmesi, akran baskısı olarak tanımlanmaktadır (Santor, Messervey ve Kusumakar, 2000).

Akran grupları ergenin davranışlarının yönünü belirleyen önemli bir unsurdur (Lempers, Clark-Lempers, 1993). Bu dönemde ergenlikte kullanılan sigara, alkol ve madde kullanımı gibi deneyimlerin yaşanmasında ergenlerin olumsuz akran baskısı ve düşük benlik saygısının etkili olduğu düşünülmektedir. Düşük benlik saygısının göstergelerinden olan, sigara, alkol ve uyuşturucu kullanımı, okuldan kaçma, suç çeteleri ve örgütlerine katılma, erken yaşta cinsel ilişki gibi gençlik dönemi risk davranışlarının içerisinde yer almaktadır (Johnson, Tompkins, Webb, 2007).

Ergenlerin alkol kullanımı sonucunda iş, okul, aile gibi birçok alanda sorun yaşamaları, gelişimsel görevlerini gerektiği gibi yerine getirmelerini engellemektedir (Horasan, 1994). Ülkemizde ilk ve orta öğretimde; dokuz ilde yapılan çalışmada alkol kullanımı ilk ve orta öğretimde sigaradan sonra ikinci sırayı almaktadır. İlk öğretim öğrencilerinin %15.4'nün orta öğretim öğrencilerin ise %45'i alkolü denedikleri bulunmuştur (Ögel ve ark., 2004). Erdem, Eke, Ögel ve Taner (2006)'in yapmış olduğu araştırmada, lise 10.sınıf öğrencileri arasında yaşam boyu en az bir kez alkol kullanım yaygınlığı %49.7, olarak bulunmuştur.

Manisa'da ilk orta ve lise öğrencilerinde yapılan bir araştırmada yaşam boyunca en az bir kez alkolü denediklerini belirtenlerin oranı %11 bulunmuş ve deneyenlerin %68.3'nün halen alkol kullandıkları, tüm çocukların ise %2.0'nin hayatlarında en az bir kez sarhoş oldukları tespit edilmiştir (Özyurt ve Dinç, 2006). Kırcan'ın (2006) Lise 2. sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmaya göre akran madde kullanımı ve akran baskısı ile ilgili olarak sigara, alkol ve madde kullananların daha çok sigara içen, alkol ve madde kullanan arkadaş olduğu bulunmuştur.

Tol (1990) tarafından yapılan bir başka araştırmada alkol kullanma alışkanlığının başlangıç aşaması olarak sayılabilecek lise yıllarında öğrencilerin alkol kullanımına neden olabilecek bazı değişkenlerin etkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda liseli erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla alkol kullanmakta olduğu, lise öğrencileri arasındaki yaş farkının alkol kullanma sıklığı üzerinde etkili olmadığı saptanmıştır.

Türkiye Uyuşturucu 2010 Raporunda, Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Alkol ve Madde Bağımlılığı Eğitim ve Tedavi Merkezi (AMATEM) ile Özel Okullar Derneği ortaklaşa başlattığı "Uyuşturucu Maddeler ve Bağımlılık Eğitim Paketi" çerçevesinde İstanbul'da 30'u özel olmak üzere toplam 62 lisede öğrenim gören 15-17 yaş grubu, 5823 öğrenci arasında yapılan anket çalışmasında; öğrencilerin son bir ay içinde en az iki kez alkol kullananların oranını %7,9 olarak tespit etmiştir.

Gençlerin üzerindeki akran baskısı, sahip oldukları benlik saygısı ve alkol kullanımları ergenlik döneminde yaşanan problemleri oluşturan pek çok faktörlerden bir kaçını oluşturmaktadır. Ergenlik dönemindeki gençlerin alkol kullanımının akran baskısı ve benlik saygısı ile olan ilişkisi bu araştırmanın temel problemi olarak incelenmektedir. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Öğrencilerin akran baskısı ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2. Öğrencilerin akran baskısı ve benlik saygısı cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

3. Öğrencilerin, akran baskısı ve benlik saygısı alkol alma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM

Araştırma öğrencilerin (ergenlik dönemindeki gençlerin) alkol kullanımının akran baskısı ve benlik saygısı ile olan ilişkisini ortaya koymak amacıyla yürütülen ilişkisel tarama modeli bir genel tarama araştırmasıdır.

Örneklem

Araştırmanın evrenini İstanbul Tuzla ilçesi sınırlarında yer alan ve Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaöğretim kurumlarına devam eden 15-17 yaş arasındaki ergenler oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini ise seçkili örneklem alma yollarından olan uygunluk örneklemini yoluyla tespit edilmiştir. Uygunluk örnekleminde araştırmacı çalışması için elverişli bir şekilde ulaşabileceği grubu belirler ve araştırma verileri o gruptan toplanır. Temel özelliği araştırmacının örnekleme ulaşmasının kolay olmasıdır (Fraenkel ve Wallen, 1993). Araştırmanın örneklemini üç ortaöğretim kurumu oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem kitlesi 15-17 yaş grubudur. Bu grubun seçimindeki temel mantık orta ergenlik dönemini kapsadığı ve bu yaştaki gençlerin halen okulda öğrenim görüyor olması ve alkol kullanmak için çok küçük olmamalarıdır.

Ülkemizde bu yaş grubu daha çok ortaöğretim 11. Sınıfa devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Bu nedenle araştırma ortaöğretim 11. sınıflarda yürütülmüştür. Daha önce yapılan benzer araştırmalarda da Erdem, Eke, Ögel ve Taner (2004), Herken, Özkan, Çilli, Bodur (2000) aynı yaş grubunun değerlendirildiği görülmektedir. Araştırmanın sınırlılığı, alınan alkolün miktarına bakılmaksızın düzenli olarak ayda en az bir kez alkol alanlar alkol kullanıyor kabul edilmesidir. Bu sınırlılığa Herken, Özkan, Çilli, Bodur'un (2000) ve Tanrıkulu, Çarman, Palancı, Çetin, Karaca'nın (2009) yapmış oldukları araştırmalarda rastlamaktayız.

Araştırmanın örneklem grubunun özellikleri Tablo 1 ve 2'de verilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre frekans dağılımı

Cinsiyet	f	%
Kadın	53	31
Erkek	76	69
TOPLAM	129	100

Tablo1’de görüldüğü üzere araştırmaya 129 öğrenci katılmaktadır. Bu araştırmaya katılan öğrencilerin 58 (% 31)’ını kız, 76 (% 69)’sınıda erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

Tablo 2. Öğrencilerin cinsiyet ve alkol alma durumuna göre dağılımı

		Alkol Almama	Alkol Alma
Cinsiyet	Kadın	41	12
	%	77	23
	Erkek	42	34
	%	55	45
	TOPLAM	83	46
	%	64	36

Tablo 2’de Araştırmaya katılan 129 öğrencinin %64’ü Alkol almadığı, %36’sınıda alkol aldığı görülmektedir. Alkol alanların %23’ü kız (12 kişi), %45’i erkek(34) öğrenciler oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Akran Baskısı Ölçeği; Kıran (2002) tarafından geliştirilmiş olup toplam 34 maddeden oluşmaktadır. ‘‘Hiçbir Zaman’’, ‘‘Ara sıra’’, ‘‘Orta Sıklıkta’’, ‘‘Sık Sık’’ ve ‘‘Her Zaman’’ seçeneklerinden oluşan 5’li Likert Tipi bir ölçektir. Puanlama yapılırken 5 puan ‘‘her zaman’’, 4 puan ‘‘sık sık’’, 3 puan ‘‘orta sıklıkta’’, 2 puan ‘‘ara sıra’’ ve 1 puan ‘‘hiçbir zaman’’ seçeneklerinin karşılığıdır. Ölçekten elde edilebilecek en yüksek puan 170, en düşük puan ise 34’tür. Ölçekten alınan puanın yükselişi öğrenciler üzerindeki akran baskısının yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin yapı geçerliliğini saptamak için faktör analizi kullanılmıştır. Faktör analizi sonucunda toplam varyans %40,53 olarak bulunmuştur (Kıran, 2002). Ölçeğin tümü için hesaplanan içtutarlık (Cronbach-alfa) katsayısı .90 olarak hesaplanmıştır. en yüksek korelasyon katsayısı ise .59 olarak bulunmuştur. Madde toplam korelasyon katsayıları ortalaması .45’dir. Test tekrar test güvenilirlik katsayıları ölçeğin tümü için 82 olarak hesaplanmıştır. Bu bulgular ölçeğin güvenilir ve geçerli olduğunu göstermektedir.

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği; M.Rosenberg (1965) tarafından geliştirilen ölçek Füsun Çuhadaroğlu (1986) tarafından ülkemize uyarlanmıştır. 63 maddeden oluşan ölçeğin 12 alt testi vardır. Bu araştırmada sadece benlik saygısı alt testi kullanılmıştır. Guttman

ölçüm şekline göre düzenlenmiş testte, olumlu ve olumsuz yüklü maddeler ardışık olarak sıralanmıştır. Ölçeğin kendi içinde değerlendirme sistemine göre denekler 0 ile 6 arasında puan almaktadırlar. Sayısal ölçümlerle yapılan karşılaştırmalarda benlik saygısı, yüksek (0-1 puan), orta (2-4 puan) ve düşük (5-6 puan) olarak değerlendirilmektedir. Puanın yüksek olması benlik saygısının düşük, az olması ise benlik saygısının yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin geçerlik katsayısı 71, güvenilirlik katsayısı .75 olarak bulunmuştur.

Verilerin çözümlenmesi

Anketler, araştırmacı tarafından okullara gidilerek sınıflarda sadece araştırmacının gözlemi altında, isim alınmadan uygulanmıştır. Elde edilen veriler, ilişkilerin hesaplanmasında Pearson çarpım momentler korelasyon katsayısı ve farklılıkların hesaplanmasında da ilişkisiz grup t- testi ile çözümlenmiştir.

BULGULAR

Araştırmada öncelikle öğrencilerin akran baskısı algıları ile benlik saygıları arasındaki ilişki sınanmış ve bulgular Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Akran baskısı ve benlik saygısı puanları arasındaki ilişki

	n	r	p
Akran Baskısı ve Benlik Saygısı	129	-.43	.000**

**p<.001

Tablo 3 de akran baskısı ile benlik saygısı arasında orta düzeyde, negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir, $r=-0.43$ $p<.01$. Buna göre akran baskısı puanları arttıkça benlik saygısı puanlarının azaldığı söylenebilir.

Tablo 4. Akran baskısı ve benlik saygısı puanların cinsiyete göre t-testi sonuçları

	Cinsiyet	n	x	Sd	t	p
Akran Baskısı	Kadın	53	47.39	127	2.07	.040*
	Erkek	76	52.48			
Benlik Saygısı	Kadın	53	30.50	127	.958	.372
	Erkek	76	29.65			

*p<.05

Tablo 4’e göre akran baskısı ölçeğinden elde edilen puanlar cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir, $t(127)=2.07$, $p<.05$. Erkek öğrencilerin akran baskısı puanları ($x=52.49$), kız öğrencilere ($x=47.39$) göre daha yüksektir. Bu bulgu akran baskısı ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 4'e göre benlik saygısı ölçeğinden elde edilen puanlar cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir $t(127)0.951, p>.05$.

Tablo 5. Akran baskısı ve benlik saygısı ölçeği puanların alkol alma durumuna göre t-testi sonuçları

	Alkol	N	x	Sd	t	p
Akran Baskısı	A.Almama	83	46.87	127	4.10	.004**
	A.Alma	46	56.73			
Benlik Saygısı	A.Almama	83	30.90	127	2.80	.006**
	A.Alma	46	28.39			

** $p<.001$

Tablo 5'e göre akran baskısı ölçeğinden elde edilen puanlar alkol alma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir, $t(127)=4.10, p<.001$. Alkol alan öğrencilerin akran baskısı puanları ($x=56.73$), alkol almayan öğrencilere ($x=46.87$) göre daha yüksektir. Bu bulgu akran baskısı ile alkol alma durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 5'e göre benlik saygısı ölçeğinden elde edilen puanlar alkol alma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir, $t(127)=2.80, p<.001$. Alkol alan öğrencilerin benlik saygısı puanları ($x=28.39$), alkol almayan öğrencilere ($x=30.90$) göre daha düşüktür. Bu bulgu benlik saygısı ile alkol alma durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu şeklinde yorumlanabilir.

TARTIŞMA

Bu araştırmanın sonuçlarına göre ilk olarak akran baskısı ile benlik saygısı arasında bir ilişkinin var olduğu bulunmuştur. İkinci olarak akran baskısı ile benlik saygısının cinsiyet ve alkol kullanımı değişkenlerine bağlı olarak farklılaştığı tespit edilmiştir.

Tablo 1'de öğrencilerin frekans ve yüzdelere baktığımızda erkek öğrencilerin 76 kişi ile % 61 araştırmada yer alırken kızların 53 kişi ve % 39 la erkek öğrencilere göre daha az oldukları görülmektedir. Bu durum araştırmaya katılan okullardaki 15-17 yaş aralığındaki kız öğrencilerin okul genelinde sayılarını az olmasından kaynaklanmaktadır. Bu araştırmada olduğu gibi bu alan da yapılan pek çok çalışmanın örneklemelerin de yer alan kız öğrenci sayılarının erkek öğrenci sayılarına göre daha düşük olduğu görülmektedir (Erdinç,1995; Kıran,2002; Björkqvist, Batman, Amanback,2004).

Alkol kullananların sayısı 46 (%36)'dır (Tablo 2). Kız öğrencilerin 12'si yani %23'ü alkol alırken erkek öğrencilerde bu oran 34 kişi ile %45'e yükselmektedir. Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha fazla alkol aldıkları söylenebilir. Bu bulgu ülkemizde yapılan çalışmalarla paralellik göstermektedir. Herken, Özkan, Çilli, Bodur'un (2000)

yapmış olduğu çalışmada ayda en az bir kez alkol aldığını ifade eden genç sayısı 177 (% 11.3). Ayda en az bir kez alkol aldığını ifade eden erkek sayısı 115 (% 12), kız sayısı 62 (% 10.3) olarak saptanmıştır. Ögel, Tamer, Evren ve Çakmak'ın (1999) lise II. Sınıf öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada son bir ay içinde en az bir kez alkol kullananların oranı %18, kız öğrenciler için %11.8, erkek öğrenciler için %23.5 olarak tespit edilmiştir. Tol (1990) da araştırmasında liseli erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla alkol kullandığını belirtmektedir. 2001'de Mersin Üniversitesinin dört yıl eğitim veren bölümlerinde okuyan 901 öğrenciyle yapılan bir çalışmada, (Barankoğlu, 1998) sigara ve alkol kullanımının erkek öğrencilerde, kızlara göre 2 kat yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer bulgulara Palanci'nin (2004) yapmış olduğu çalışmada da rastlamaktayız.

Bu araştırmanın sonuçlarına göre Tablo 3'e baktığımız da akran baskısı ile benlik saygı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrenciler arasında akran baskısı artarken benlik saygısı azalmaktadır. Bu bulgu, ülkemizde Çiğdemoğlu'un (2006) ergenler üzerinde yaptığı araştırma bulgusu ile paralellik göstermektedir. Yurt dışında yapılan bir çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir (Dacey ve Travers, 1996). Literatürde kişinin kendisini yetenekli, önemli, başarılı ve değerli biri olarak algılama derecesi, benlik saygı olarak tanımlanır. Bu açılarından kişinin kendini yeterli biri olarak değerlendirmesi ise olumlu bir kişilik özelliği sayılmaktadır. Benlik saygısı yüksek olan kişiler, kendilerini saygıya ve kabul edilmeye değer, önemli ve yararlı kişiler olarak algılamaya eğilimindedirler (Dönmez, 1985). Benlik saygısı düşük olan ergenlerin kendilerini çevrelerine karşı olumlu ve yeterli olarak gösterme ihtiyacı, onların akran grubunun kontrolüne girerek, akran baskısına uğramalarına yol açmaktadır (Santor, Messervey ve Kusumakar, 2000).

Bu araştırmanın sonuçlarına göre Tablo 4'e baktığımız da akran baskısı ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılaşma vardır. Araştırmada erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha fazla akran baskısına maruz kalmaktadır. Bu bulgu, ülkemizde Çiğdemoğlu'unun (2006) ve Kapıkıran ve Fiyakalı'nın (2005) araştırmalarında erkek öğrenciler ve kız öğrenciler arasında akran baskısına uğrama düzeyi bakımından anlamlı bir farklılık olduğu yönündeki bulgularla paralellik göstermektedir. Yurt dışında yapılan araştırmalarda Pearl, Bryan ve Herzong(1998), Kampulainen (1998), Woods ve arkadaşları (2004) benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Erken ergenlik dönemindeki arkadaş baskısı, cinsiyete göre değişmektedir. Erkekler antisosyal arkadaş baskısına daha az direnebilmektedir (Flugni ve Eccles, 1993). Akran baskısı konusunda yapılan araştırmalar incelendiğinde bulgular, kızların akran baskısından daha az etkilendiği ve olumlu akran baskısı yaşadıkları yönünde iken erkeklerin daha fazla akran baskısı yaşadıkları, antisosyal arkadaş baskısına daha az direnebildikleri ve buna bağlı olarak daha riskli davranışlarda buldukları yönündedir.

Araştırmada (Tablo4) benlik saygısı ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Pişkin'nin (1996) yapmış olduğu araştırma da ülkemizde yapılan konu ile ilgili 12 çalışmadan on bir tanesinde benlik saygısı açısından kızlar ve erkekler arasında anlamlı fark bulunmamıştır (Akt.Çiğdemoğlu, 2006). Yurt dışında da Knox ve ark. (2000) tarafından yapılan çalışmada benlik saygısı ve cinsiyet arasında bir ilişki bulunmamıştır.

Bu araştırmanın sonuçlarına göre Tablo 5'te alkol alma durumuna göre akran baskısı ve benlik saygısı farklılaşmaktadır. Alkol kullanımında akran baskısı ve benlik saygısını araştıran yurt içinde yapılmış pek fazla araştırmaya rastlanmamıştır. Alkol alan öğrencilerin akran baskısı, almayan öğrencilere göre daha yüksektir. Bu bulguyla tutarlılık gösteren sadece bir araştırmaya rastlanmıştır. Çiğdemoğlu (2006) tarafından yapılan bu araştırma da sigara, alkol, madde kullananlar ve çoklu madde kullananların akran baskısını daha fazla yaşadıkları görülmektedir. Bu bulgular yurtdışında Shilts'in (1991) Steinberg, Fletcher'in (1994) ve Björkqvist, Batman, Amanback'in (2004) alkol kullanımında akran etkisini araştırdıkları çalışmalarının sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir. Kıran'a (2002) göre ise akran grupları ergenlik sırasında çok etkili olmasına rağmen yetişkinler ergenlerin yaşamında önemli rol oynamaya devam eder. Bu dönemde anne-babaların olumlu yaklaşımı ve özdeşim için uygun model olmaları ergenlik çağındaki çocukların akran gruplarının baskısıyla istenmeyen davranışlar göstermelerini engelleyebilir. Aksi durumda, ergenlik çağındaki gençler, ailelerinin ve toplumun onaylamadığı, kendilerinin bugün ve gelecekteki zararlarını hesaplamadıkları olumsuz davranışlarda bulunabilirler. Bu bağlamda gençlerin riskli davranışlar konusunda da yakın arkadaşları gibi davrandıklarını (Cohen,1977) (Akt. Ryan, 2000) gösteren çalışmalar vardır. Oetting ve Beauvais (1986) yaptıkları çalışma sonucunda madde kullanımında yakın arkadaşların etkili olduğunu bildirmişlerdir.

Bu araştırmanın sonuçlarına göre Tablo 5'te alkol alan öğrencilerin benlik saygısı almayan öğrencilere göre daha düşüktür. Yapılan literatür çalışmasında yurt içinde yapılan alkol kullanımıyla benlik saygısını birlikte araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ergenlerdeki riskli davranışların artmasının olası bir sebebi düşük benlik saygısıdır. Düşük benlik saygısı gençlerin kendilik değeri ile ilgili olumsuz duygulardan kaçmak için riskli davranışlara yönelme olasılıklarını artırdığı ifade edilmektedir (Baumeister, 1990;Jessor, Van den Bos;Costa ve Turbin,1995 Ak. Wild 2004). Yurt dışında Scroder, Laffin ve Weis'nin 1993 yılında yaptığı bir çalışmada düşük özsaygı ile riskli davranışlar-madde kullanımı arasında ilişki bulunmuştur (Akt.Dubois ve Tevendale, 1999).

Ergenlerin yaşadıkları olumsuz akran baskısına direnmeyi öğrenmeleri amacıyla okullardaki rehberlik servisinin sunacağı bireysel ve grupla psikolojik danışma çalışmalarına ağırlık verilmesinin yararlı olacağına inanılmaktadır. Rehberlik servisinin vereceği hizmetlerin içeriği; a) öğrencilerin ihtiyaç duydukları sosyal desteği sağlama, b) kendilerini tanımalarına yardımcı olmak amacıyla olumlu faaliyetlere yönlendirme onlar üzerinde akran grubunun baskısını azaltıcı etki yapabilir. Aynı zamansa ergenlerin özsaygı düzeylerini yükseltmeye yönelik çalışmalar yapılması da hem akran baskısını azaltıcı hem de bireyin kendisini daha mutlu hissetmesini sağlayıcı etki yapabilir. Ergenlerin özsaygı düzeylerini artırıcı çalışmalar yapılarak öğrencilerin kendilerini iyi ifade eden bireyler olmaları sağlanabilir. Bunun yanı sıra yüksek özsaygı gencin riskli davranışlar içersinde yer alan alkol kullanma gibi bağımlılık yaratan ve kişinin psikolojik ve fiziksel sağlığını bozan bu gibi davranışlardan kaçınmasına da yardımcı olabilir.

KAYNAKLAR

- Alisinanoğlu, Fatma.(2002). Gençlik dönemi özellikleri ve genç anne baba iletişimi, Ankara: *Eğitim ve Bilim Dergisi* :27-123,62.
- Ausubel, DP. (2002). Theory and problems of adolescent development. London:Writers Clup Press.
- B.R. Johnson, R.B. Tompkins ve D. Webb, (2008). *Objective hope: Assessing the effectiveness of faith-based organizations: A review of the Literature*, Manhattan: Baylor University Center for Civic Innovation,
- Björkqvist, K., Batman, A.ve Aman-Back S.(2004). Adolescents' use of tobacco and alcohol correlations with habits of parents and friends. *Psychological Reports*, 95, 418-420.
- Cohen DA., (1994). Richardson J, Lapree L: Parenting behaviors and the onset of smoking and alcohol use: a longitudinal study. *Pediatrics*. 94:368-75.
- Çiğdemoğlu, S. (2006). *Lise 1. sınıf öğrencilerinin akran baskısı, özsaygı ve dışadönüklük kişilik özelliklerinin okul türlerine göre incelenmesi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çuhadaroğlu, F.(1986). *Adölesanlarda benlik saygısı*. Yayınlanmamış uzmanlık tezi. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fak, Ankara
- Dacey, J.S. ve Travers, J.F. (1996), *Human development-across the life span*, New York: McGraw Hill Pup.,
- Dönmez, A. (1985). Denetim odağı, kendine saygı ve üç değişken: Çevre büyüklüğü, yaş, aile ortamı, *Eğitim ve Bilim*, 55,10, Mayıs, 4-15.
- Dubois, D.L. ve Tevendale, H.D. (1999). Self-esteem in childhood and adolescence: Vaccine or epiphenomenon? *Applied & Preventive Psychology* 8: 103-117.
- Erdem, G., Eke, C., Ögel, K., Taner, S. (2006). Lise öğrencilerinde arkadaş özellikleri ve madde kullanımı, *Bağımlılık Dergisi*, 7,3,111-116.
- Erdinç,İ. (1995). *İzmir İli lise öğrencilerinde benlik imajı başarı ilişkisi*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Flugni ve Eccles, (1993). Perceived parent-child relationships and early adolescents' orientation toward peers. *Developmental Psychology*, 29, 622-632.
- Fraenkel J.R., Wallen N.E (1993). *How to design and evaluate research in education*, New York, NY: McGraw-Hill. Chapters 1-2.

- Gander, M.J.; Gardiner, H.W. (1998). *Çocuk ve ergen gelişimi* (B. Onur, Çev.). Ankara, Imge Kitabevi.
- Herken H., Özkan İ., Çilli A.S, Bodur S. (2000) Öğrencilerde alkol kullanım sıklığı ve sosyal öğrenme ile ilişkisi. *Düşünen Adam*, 13(2): 87-91.
- Horasan,E. (1994). *Elazığ'da ortaokul üçüncü sınıf öğrencilerinin sigara içme durumu ve öğrencilerin sigara-sağlık ilişkisi konusundaki bilgileri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Kapıkıran, N. A. ve Fiyakalı, C. (2005). Lise öğrencilerinde akran baskısı ve problem çözüme. *Pamukkale Üniversitesi Dergisi*, 18, 1-7.
- Kılıççı Y.(1999). "Kişilik gelişimini kolaylaştırma". (Edt. Yıldız Kuzgun), İlköğretimde rehberlik, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- Kıran, B. (2002). *Akran baskısı düzeyi farklı olan öğrencilerin risk alma, sigara içme davranışı ve okul başarılarının incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kırcan, S. (2006). *Ergenlerde akran baskısı iç veya dış kontrol odağının madde kullanımı ile ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Knox, M., Jeanne, F., Robert, E., Ellen Green, B., (2000). Gender differences in adolescents' possible selves. *Youth & Society*, Mar. 1,3, 287-310.
- Kumpulainen, K., Rasanen, E., Henttonen, I., Almqvist, F., Kresanov, K., Linna, S.L., Piha, J., Puura, K. & Tamminen, T. (1998). Bullying and psychiatric symptoms among elementary school-age children, *Child Abuse and Neglect*, 22, 7, 705-717.
- Lempers, J.D. ve Clark-Lempers, D.S.(1993). A functional comparison of same sex and opposite-sex friendships during adolescence, *Journal of Adolescence Research*, 8, 89-108.
- Oetting, E.R. and Beauvais, F. (1986). Peer cluster theory: Drugs and adolescent. *Journal Counseling Development*, 65, 17-22.
- Ögel K., Tamar D., Evren C., ve ark. (1999). SAMAY-98 lise öğrencileri arasında sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığı ve kullanım özellikleri. Yayınlanmamış rapor.
- Ögel K., Tamer D., Evren C., ve Çakmak A. (2004). İstanbul'da lise gençleri arasında sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığı. *Klinik Psikiyatri* 2000, 4:242-245.
- Özyurt B., Dinç G., (2006). Manisa'da okul çağı çocuklarda alkol kullanım sıklığı ve alkol kullanımı ile ilişkili faktörler, *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 5, 61-71.

- Palancı Y. (2004) *Diyarbakır il merkezindeki ilköğretim 6., 7., 8. sınıfları ile lise öğrencilerinde sigara-alkol-uyuşturucu kullanımı ve etkileyen faktörler*. Yayınlanmamış doktora tezi. Dicle Üniversitesi. Diyarbakır
- Pearl, R.,T. Brayn ve A. Herzong.(1998). Resisting or acquiescing to peer pressure to engage in misconduct: adolescents. expectations of probable consequences. *Journal of Youth and Adolescence*, 19(1), 43-45.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and adolescent self-image*. New Jersey:Princeton University Press, USA,
- Ryan, A.M. (2000). Peer groups as a context for the socialization of adolescents' motivation, engagement and achievement in school. *Educational Psychologist*, 35(2),101-112.
- Santor, D. A., D. Messervey ve V. Kusumakar (2000). Measuring peer pressure, popularity, and conformity in adolescent boys and girls: Predicting school performance, sexual attitudes, and substance abuse, *Journal of youth and adolescence*, 29 (2), 1163-1182.
- Shilts, L.(1991). The relationship of early adolescent substance use to extracurricular activities, peer influence, and personal attitudes. *Adolescence*, 26 (103), 613-617.
- Steinberg L.A. ve Fletcher A. (1994). Parental monitoring and peer influences on adolescent substance use, *Pediatrics*, 93(6), 1060-1065.
- Tanrıkulu A.Ç, Çarman K.B, Palancı Y, Çetin D, Karacan M. (2009). Kars İl Merkezinde Çeşitli üniversite Öğrencileri Arasında Sigara Kullanım Sıklığı ve Risk Faktörleri. The Prevalence of Cigarette Smoking among University Students in Kars and Risk Factors. *Tur Toraks*.11:101-106.
- Tol, C. (1990). *Lise öğrencilerinin alkol kullanımını etkileyen bazı değişkenler*. Yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Wild, G. L. (2004). Associations among adolescent risk behaviours and self-esteem in six domains. *Journal of child psychology and psychiatry* 45(8), 1454-1467.
- Woods, S. and Wolke, D. (2004) Direct and relational bullying among primary school children and academic achievement. *Journal of School Psychology*, 42, 135-155.
- Yavuzer, H. (2000). *Çocuk psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi,